

Motivácie pre rozvoj východného Slovenska

ŠTEFAN SAMSON
Technická univerzita v Košiciach
Ekonomická fakulta
Němcovej 32
040 01 Košice
Slovenská Republika
Tel. 00421 55 602 3304
Email: Stefan.Samson@tuek.sk

Abstrakt

The variances among regions in Slovakia are not decreasing. The eastern Slovakia and within this region Prešov county has the lowest performance in generation of the GDP per capita. The same applies for household's incomes per capita. In Košice county is the lowest unemployment rate.

The economic policy of the government did not create, yet, such conditions for the regions that would be equal with the conditions valid in western Slovakia. At the same time the condition that would help to invest for the domestic as well as foreign investors in the eastern regions.

In the paper, first part was devoted to analysis of the disparities among regions. The second part was qualifying the motivation for the growth and development in the eastern part of Slovakia.

Key words: disparities, regions, economic policy.

1 Úvod

Ak hovoríme o rozdieloch – disparitách medzi regiónmi a máme na mysli regióny v rámci daného štátu – teda subnacionálne regióny – uznávame ich všetci, nielen ekonómovia.

Pritom si uvedomujeme, že v skutočnosti nejde len o ekonomické rozdiely. Rozdiely medzi regiónmi majú mnohoraký charakter. Okrem ekonomických sú tu rozdiely kultúrne, náboženské, národnostné, politické, rozdiely v spôsoboch žitia, rozdiely vyplývajúce viac z mestského, resp. vidieckeho zamerania charakteru regiónu,

Za základné, východiskové a určujúce zvykneme považovať ekonomické rozdiely. Z nich vychádzame a z nich obyčajne odvodzujeme všetky tie ostatné rozdiely, ktoré sú priamo závislé od ekonomickej úrovne regiónu a jej rozdielov.

Keďže ale ekonomická úroveň a tým aj ekonomická rozdielnosť regiónov je daná ekonomicko – sociálnymi podmienkami, ktorými ten ktorý región disponuje a hlavne ktoré využíva, nie sú zanedbateľné a v mnohých prípadoch sa môžu stať určujúce aj iné ako ekonomické podmienky a ich rozdielnosť.

Ak k tomu uvedieme, že rozdiely medzi regiónmi sú dané celým ich historickým vývojom a ten je nielen ekonomický, ukazuje to na ich zložitost', vzájomnú prepojenosť, spojitost' a podmienenosť.

Zotrvať však na tom, na tvrdení, že rozdiely medzi regiónmi vždy boli, sú a budú a že ľudia, ekonomická teória a hospodárska politika štátu – vlády sú voči nim imúnne, je podľa nášho názoru nesprávne a neprijateľné. Takýto prístup škodí ako regiónom, tak aj národnému hospodárstvu štátu ako celku

Národná ekonomika štátu je ekonomika všetkých jej regiónov, s vysokou, ale aj s nízkou ekonomickou úrovňou.

Analýza stavu a vývoja rozdielov jednotlivých regiónov a hlavne robenie záverov z týchto analýz a návrhov na riešenie (zníženie, zmiernovanie, odstraňovanie rozdielov, ...) sú takmer vždy napadnutelné.

Existujú a možno sú to aj prevládajúce názory, že hospodárskou politikou štátu sa nedajú, alebo sa považujú aspoň za problematické, resp. by sa nemali riešiť rozdiely medzi jednotlivými regiónmi.

Hospodárska prax a realita u nás akoby dávali za pravdu takýmto názorom. Doteraz ani jednej vláde, i keď to mali a majú vo svojich vládnych programoch sa nedarí napr. smerovať priame zahraničné investície do najmenej rozvinutých regiónov Slovenska, čiže na východné Slovensko. Vláda nie je schopná a pravdepodobne ani nemôže vytvárať také ekonomické stimuly aby zahraniční investori (domáci súkromní investori a ani štát - vláda, nemajú potrebný kapitál) svoj kapitál prinášali do regiónov, ktoré by ho najviac potrebovali. Museli by to byť stimuly, ktoré by uprednostnili Slovensko oproti iným, napr. susedným krajinám a okrem toho aj stimuly uprednostňujúce zaostalejšie regióny stredného a východného Slovenska oproti ekonomicky vyspelejším zo západného Slovenska.

Príkladom toho je aj umiestnenie troch zahraničných automobiliek na západnom Slovensku.

Ekonomické zákony, ktorým sa podriaďuje aj fungovanie kapitálu, jednoznačne hovoria, že kapitál sa umiestňuje tam, kde nachádza najlepšie podmienky pre svoje pôsobenie. Tie mu prinášajú najvyššie zhodnotenie kapitálu.

2 Analýza rozdielov medzi regiónmi

Pri analýze rozdielov medzi regiónmi sa zameriame hlavne na rozdiely ekonomického charakteru. Ide o také ekonomické javy a procesy ako sú ekonomická aktivita obyvateľstva a jej miera, zamestnanosť a nezamestnanosť v regiónoch, stav a prílev priamych zahraničných investícií (PZI), hrubý domáci produkt vytvorený v regiónoch (RHDP) a RHDP vytvorený na jedného obyvateľa v regióne, priemerná mzda zamestnanca hospodárstva v regióne, príjmy domácností,..... . [3]

Ekonomická aktivita obyvateľstva a jej miera

Miera ekonomickej aktivity obyvateľstva vychádza z obsahu pojmu "ekonomicky aktívne obyvateľstvo". Ekonomicky aktívne obyvateľstvo má svoje, podľa nášho názoru, ekonomické vyjadrenie. Ním rozumieme počet osôb zamestnaných a nezamestnaných, ktorí aktívne hľadajú prácu. Administratívne vyjadrenie, z ktorého vychádza aj naša štatistika (viď. Štatistická ročenka regiónov Slovenska, ŠÚ SR, 2006 [1]) pod ekonomicky aktívnym obyvateľstvom podľa výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) rozumie osoby vo veku od 15. rokov, ktoré patria medzi pracujúcich v civilnom sektore, nezamestnaných a príslušníkov ozbrojených síl. Mieru ekonomicky aktívneho obyvateľstva dostávame pomerom počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva k počtu obyvateľstva vo veku od 15 rokov.

Miera ekonomickej aktivity obyvateľstva bola v roku 2001 na Slovensku 60,7 % - ná. Vyššiu mal Bratislavský (64,8 %), Trnavský (63,2 %) a Žilinský kraj (60,8 %). Nižšiu mieru

ekonomickej aktivity obyvateľstva mal Prešovský (60,4 %), Košický (59,7 %), Trenčiansky (59,6%) a Nitriansky kraj (58,2 %). Rovnako ako Slovensko mal mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva Banskobystrický región.

V roku 2005 klesla miera ekonomickej aktivity obyvateľstva vo všetkých regiónoch a teda aj na Slovensku ako celku. Na Slovensku klesla o 1,2 bodu (59,5%). Najviac poklesla v Košickom regióne o 2,6 bodu (56,6%).

Vyššiu mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva ako Slovensko mal v roku 2005 len Bratislavský kraj (63,8%).

Mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva ovplyvňuje viacero činiteľov. Je to predovšetkým demografický vývoj a ten nie je pre Slovensko priaznivý. Ďalej je to počet obyvateľstva v produktívnom veku, počet obyvateľov nad 15 rokov, počet zamestnaných, počet nezamestnaných,...

Ako vyplýva zo štatistických údajov vyššiu mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva majú regióny s najvyššou zamestnanosťou a najnižšou nezamestnanosťou (Bratislavský a Trnavský kraj). Najnižšiu mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva má Košický kraj, ktorý má aj najnižšiu mieru zamestnanosti a najvyššiu mieru nezamestnanosti.

Robiť na základe rozdielnej miery ekonomickej aktivity obyvateľstva závery o rozdielnej ekonomickej úrovni, vyspelosti, resp. zaostalosti toho – ktorého regiónu by bolo nesprávne. Rozdielna miera ekonomickej aktivity obyvateľstva regiónu hovorí skôr o jeho potencionálnych zdrojoch, možnostiach a ich využívaní v oblasti pracovných síl

Z hľadiska hlbšieho poznania týchto zdrojov a ich využívania by bolo potrebné analyzovať jednotlivé činitele určujúce mieru ekonomickej aktivity obyvateľstva a ich podiel na nej.

Miera zamestnanosti

Miera zamestnanosti podľa VZPS, vychádzajúc zo štatistickej ročenky [1, 2], je daná podielom počtu pracujúcich osôb vo veku od 15 do 64 rokov k počtu obyvateľstva v tom istom veku.

Je možné aj iným spôsobom vyjadriť mieru zamestnanosti a to tak, že dáme do pomeru zamestnaných k počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Aj tento ukazovateľ, podobne ako miera ekonomickej aktivity obyvateľstva, je daný demografickým vývojom obyvateľstva v štáte a v jeho regiónoch, zamestnanosťou nezamestnanosťou, počtom ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ...

Podľa štatistickej ročenky [2], miera zamestnanosti, bola na Slovensku v roku 2001 48,6 %. V roku 2005 vzrástla o 1,2 bodu na 49,8 %. Za uvedené obdobie rokov 2001 - 2005 nevzrástla vo všetkých regiónoch Slovenska. Poklesla v Banskobystrickom kraji o 0,6 bodu z 52,4 % na 51,8 % a v Košickom kraji o 1,4 bodu z 44,1 % na 42,7 %. Najvyššiu mieru zamestnanosti mal Bratislavský kraj a to v roku 2001 59,2 % a v roku 2005 60,5 %.

Ak porovnáваме Slovensko so západnými ekonomikami, ktoré tiež patria do Európskej únie (EÚ), tak Slovensko má nižšiu mieru zamestnanosti. To je dané čiastočne odlišnosťami v demografickom vývoji obyvateľstva, ale hlavne v miere ekonomicky aktívneho obyvateľstva a v miere nezamestnanosti.

Regióny, v ktorých došlo k poklesu miery zamestnanosti u nás, patria k regiónom s najväčšou mierou nezamestnanosti.

Pre Slovensko a jeho regióny je prijateľný a potrebný do budúcnosti rast miery zamestnanosti. Pri adekvátnom nezvyšovaní produktivity práce a poklese zamestnanosti a jej miery, by sa mohol spomaliť ekonomický rast. [4]

Miera nezamestnanosti

Miera nezamestnanosti podľa VZPS je vyjadrená pomerom počtu nezamestnaných osôb k počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva (podľa VZPS).

Vývoj nezamestnanosti a jej miery je v nasledovnej tabuľke.

Tabuľka 1 Nezamestnanosť na Slovensku (podľa VZPS)

Kraj, SR	1998		2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	pracujúci v hospodárstve													
	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U	tis. osôb	Miera U
Bratislavský	20,0	6,0	24,4	7,2	28,2	8,3	28,7	8,6	22,8	6,9	27,0	8,2	17,1	5,2
Trnavský	30,7	11,8	44,7	16,4	51,5	18,0	45,7	16,1	37,1	13,2	36,0	12,5	30,1	10,4
Trenčiansky	23,0	7,7	44,2	15,0	39,8	13,4	33,1	11,3	27,0	9,2	25,4	8,6	23,9	8,1
Nitriansky	39,9	12,1	69,8	20,8	79,4	23,1	79,9	23,8	81,1	23,4	71,0	20,3	61,4	17,8
Žilinský	24,8	10,5	61,4	18,5	63,3	18,9	57,8	17,3	57,1	17,2	57,9	17,5	50,3	15,2
Banskobystrický	48,2	15,6	69,6	21,9	73,4	22,4	82,2	25,2	76,9	23,8	86,8	26,6	77,6	23,8
Prešovský	56,2	16,4	80,1	22,1	83,1	22,7	73,3	20,1	74,1	20,4	85,4	22,9	80,1	21,5
Košický	64,3	18,7	91,2	25,6	89,3	24,8	86,2	24,1	83,1	23,0	91,3	25,2	87,0	24,7
SR spolu	371,1	12,5	485,2	18,6	508,0	19,2	486,9	18,5	459,2	17,4	480,7	18,1	427,5	16,2

Zdroj: Štatistická ročenka SR, Štatistická ročenka regiónov Slovenska, ŠÚ SR

V uvedenom období bola na Slovensku najvyššia miera nezamestnanosti v roku 2001 19,2 % (508 tis. nezamestnaných) a najnižšia v roku 2005, kedy poklesla na 16,2 % (437,5 tis. nezamestnaných). Za toto obdobie klesla miera nezamestnanosti takmer vo všetkých regiónoch Slovenska až na Banskobystrický kraj, kde vzrástla z 22,4% na 23,8%. V Košickom kraji ostala na rovnakej relatívne vysokej úrovni 24,7 – 24,8 %.

Najnižšiu mieru nezamestnanosti mal Bratislavský kraj, v roku 2001 bola 8,8% a v roku 2005 5,2 %.

Najväčší pokles miery nezamestnanosti zaznamenali v Trnavskom kraji o 7,6 bodu (pokles z 18,0 % na 10,4 %). V Trenčianskom kraji klesla miera nezamestnanosti o 5,3 bodu (pokles z 13,4 % na 8,1 %).

Vývojové trendy v miere nezamestnanosti hovoria v prospech západného a v neprospech východného Slovenska.

Regionálny hrubý domáci produkt

Regionálny hrubý domáci produkt (RHDP) vyjadruje ekonomickú úroveň a výkonnosť toho – ktorého regiónu.

Niektorí ekonómovia sú toho názoru, že vzhľadom nato, že regióny napr. na Slovensku sú nehomogénne (prítom v skutočnosti takmer všade a všetky sú nehomogénne) a boli vymedzené primárne ako administratívno-správne jednotky, je používanie ukazovateľa hrubého domáceho produktu (HDP) pre sociálno - ekonomické porovnávanie problematické a málo vystihujúce.

Nezdieľame tento názor. Regionálna ekonomika je priestorová ekonomika. V menšom - za región, tak ako vo väčšom priestore - za národné hospodárstvo, cez ukazovateľ HDP vyjadruje ekonomickú úroveň a výkonnosť tohto priestoru. Ukazovateľ HDP vyjadruje veľkosť finálnej hodnoty tovarov a služieb vytvorenej za určitý čas (obvyčajne jeden rok) v určitom priestore.

Sme toho názoru, že ak ukazovateľ HP je relatívne dobrý a vhodný (i keď s určitými nedostatkami) pre vyjadrenie ekonomickej úrovne jednotlivých národných hospodárstiev a ak je vhodný aj pre EÚ, ktorá ho používa na kritériálne stanovenie ekonomickej úrovne a vyspelosti regiónov na čerpanie finančných prostriedkov z jej štrukturálnych fondov, je vhodný aj pre vyjadrenie ekonomickej úrovne a výkonnosti toho – ktorého subnacionálneho regiónu.

Je, podľa nášho názoru, vhodný aj pre meranie a porovnávanie ekonomickej úrovne medzi regiónmi v štáte. Ukazovateľ RHDP tým, že vyjadruje ekonomickú úroveň a ekonomickú výkonnosť regiónu je jedným zo základných ukazovateľov pre hľadanie a využívanie zdrojov ekonomického rastu v regiónoch a tiež je základným ekonomickým ukazovateľom pre regionálnu hospodársku politiku vlády. Nič na veci nemení ani skutočnosť, že nie ekonomické, ale sociálne dôvody sú hlavné pre uskutočňovanie štátnej regionálnej hospodárskej politiky. Riešenie podstatnejších sociálnych rozdielov medzi regiónmi nie je totiž z dlhodobého hľadiska možné bez zvyšovania ekonomickej úrovne zaostávajúceho regiónu.

Isteže nie je správne, z úrovne tohto ukazovateľa, vytváraného RHDP, robiť závery, ktoré mu neprislúchajú. Nemali by sme napr. z úrovne RHDP priamočiaro vyvodzovať životnú úroveň obyvateľov v regióne, blahobyt regiónu, príjmy domácnosti v regióne,

V nasledujúcej tabuľke uvádzame vytváraný HDP v regiónoch a jeho vývoj.

Tabuľka 2 HDP vytvorený v regiónoch a jeho vývoj (v bež. cenách)

Kraj, SR	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
	mil. Sk					mil. Sk	Index 95/04
Bratislavský	140 131	233 408	250 352	279 854	304 156	344 647	245,7
Trnavský	65 530	101 087	106 821	113 817	129 405	142 774	217,8
Trenčiansky	61 520	100 182	108 029	114 094	125 114	138 602	225,2
Nitriansky	66 421	108 216	114 691	124 350	138 664	154 846	233,1
Žilinský	59 976	98 956	108 628	116 860	125 038	142 185	237,0
Banskobystrický	59 179	95 988	105 807	118 052	127 735	138 004	233,1
Prešovský	53 340	83 438	91 481	101 366	108 561	121 578	226,0
Košický	70 405	120 039	134 788	143 091	153 992	172 626	245,1
SR spolu	576 502	941 314	1 020 595	1 111 484	1 212 665	1 355 262	235,0

Zdroj: Štatistická ročenka SR, Štatistická ročenka regiónov Slovenska, ŠÚ SR

Absolútna výška vytvoreného RHDP v jednotlivých regiónoch nie je vhodná pre porovnávanie rozdielnosti ekonomickej úrovne medzi regiónmi. Z podielov jednotlivých regiónov na vytvorenom celoslovenskom HDP a ich zmien za určité obdobie, môžeme usudzovať o tendenciách vývoja.

Z údajov vyplýva, že v desaťročnom období od roku 1995 až 2004 vzrástol HDP Slovenska 2,35 krát. Pomalšie rástol v Trnavskom kraji (2,18 krát), v Trenčianskom (2,25 krát), v Nitrianskom (2,33 krát), v Banskobystrickom (2,33 krát) a v Prešovskom (2,26 krát). Rýchlejší bol rast HDP len v Žilinskom (2,37 krát), v Košickom (2,45 krát) a v Bratislavskom kraji (2,46 krát).

Ak v roku 1995 sa Bratislavský kraj podieľal na celoslovenskom vytvorenom HDP 24,3 %, tak v roku 2004 to bolo 25,4 %.

Rast svojich podielov zaznamenal aj Košický kraj (rast z 12,2 % na 12,7 %), Žilinský (z 10,4 % na 10,5 %).

Pokles bol v Trnavskom kraji (pokles z 11,4 % na 10,5 %), Trenčiansky (z 10,7 % na 10,2 %), Nitriansky (z 11,5 % na 11,4 %), v Banskobystrickom (z 10,3 % na 10,1 %) a v Prešovskom (z 9,3 % na 8,9 %).

Najdôveryhodnejším na porovnávanie ekonomickej úrovne a ekonomickej výkonnosti jednotlivých regiónov je RHDP na jedného obyvateľa.

Tabuľka 3 Hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa v regiónoch SR

Kraj, SR	1995		2000	2001	2002	2003	2004		
	Sk	Index R/SR	Sk				Sk	R/SR	Index 95/04
Bratislavský	225 383	211,0	378 278	412 591	466 933	507 154	573 980	227,6	253,5
Trnavský	119 362	111,3	183 337	194 209	206 612	234 670	258 369	102,6	216,4
Trenčiansky	100 852	94,0	164 489	178 387	188 847	207 555	230 323	91,4	228,3
Nitriansky	92 637	86,4	151 301	161 089	174 746	195 208	218 234	86,6	235,5
Žilinský	87 301	81,4	142 746	157 045	168 705	180 369	204 935	81,3	234,7
Banskobystrický	89 125	83,1	144 844	160 233	178 683	193 685	209 525	83,2	235,0
Prešovský	69 183	64,5	106 158	116 127	127 955	136 734	152 781	61,6	220,8
Košický	93 005	86,7	155 650	176 109	186 532	200 422	224 255	89,0	241,1
SR spolu	118 803	100,0	174 295	189 718	206 647	225 430	251 797	100,0	211,9

Zdroj: Štatistická ročenka SR, Štatistická ročenka regiónov Slovenska, ŠÚ SR

Vytváraná hodnota HDP na jedného obyvateľa v regióne porovnávaná s iným regiónom ukazuje, podľa nášho názoru, na základnú dosahovanú ekonomickú rozdielnosť medzi regiónmi. Výhrady k porovnávaní regiónov na základe tohto ukazovateľa nevidíme za opodstatnené. Oprávnené výhrady by mohli byť nie k ukazovateľu RHDP, ale ku neadekvátnym záverom, ktoré by sme robili z tohto ukazovateľa. Ukazovateľ HDP nie priamo, nie jednoznačne a nie automaticky vyjadruje súvisiace ekonomické javy a procesy s ním spojené, ako sú napr. ekonomická aktivita obyvateľstva, zamestnanosť, nezamestnanosť, príjmy domácnosti a pod.

Z údajov desaťročného vývoja HDP na jedného obyvateľa robíme nasledovné zovšeobecnenia: Všetky kraje a teda aj Slovensko ako celok zvýšili hodnotu HDP na jedného obyvateľa.

Vo východnom roku 1995 vyššie hodnoty ako bol slovenský priemer vytvárali Bratislavský (2,1 krát viac) a Trnavský kraj (1,1 krát viac).

V roku 2004 tomu bolo rovnako, s tým rozdielom, že Bratislavský kraj zvýšil svoj podiel k celoslovenskému na 2,27 krát a Trnavský znížil na 1,02 krát.

Všetky ostatné kraje Slovenska vytvárali na jedného obyvateľa nižšiu hodnotu HDP ako bol celoslovenský priemer ako v roku 1995 tak aj v roku 2004.

Najnižšiu hodnotu HDP na jedného obyvateľa ako v roku 1995, tak aj v roku 2004 vytváral Prešovský kraj. Jeho hodnota i keď za desať rokov vzrástla 2,2 krát, jeho podiel v porovnaní k celoslovenskému priemeru sa v roku 2004 oproti roku 1995 znížil z 64,5 % na 61,6 %. Prešovský kraj zaznamenal v porovnaní s ostatnými krajinami Slovenska najnižší ekonomický rast a to ako v absolútnom, tak aj relatívnom vyjadrení HDP.

Relatívne najnižší ekonomický rast dosiahol síce za uvádzaných desať rokov Trnavský kraj (216,4 %), ale ten patrí po Bratislavskom k ekonomicky najvyspelejším krajinám a vytvára vyšší HDP na jedného obyvateľa ako je celoslovenský priemer.

Priemerná mzda zamestnancov

Ekonomická úroveň regiónov vyjadrená HDP ovplyvňuje aj proces rozdeľovania a mzdy pracovníkov. Na priemernú mesačnú mzdu pracovníkov pôsobia viaceré činitele. Výšku priemernej mzdy významne ovplyvňuje napr. aj odvetvová hospodárska činnosť a jej zastúpenie v regiónoch. [5]

Tabuľka 4 Priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva a jej vývoj

Kraj, SR	1998		2000	2001	2002	2003	2004	2005		
	Sk	Index R/SR	Sk					Sk	R/SR	Index 95/04
Bratislavský	11 022	127,5	14 882	15 826	19 475	20 256	22 589	24 479	132,2	222,0
Trnavský	9 502	93,0	10 584	12 465	13 977	14 870	17 141	18 218	98,4	191,7
Trenčiansky	9 150	89,6	10 378	11 967	13 086	14 054	15 539	16 607	89,6	181,5
Nitriansky	8 891	87,1	9 681	11 777	13 067	13 576	14 912	15 957	86,2	179,4
Žilinský	9 010	88,2	10 218	11 638	13 885	13 695	15 774	16 766	90,6	186,0
Banskobystrický	9 342	91,5	9 898	11 572	13 184	13 721	14 923	16 183	87,4	173,2
Prešovský	8 338	81,6	9 087	10 804	12 248	12 696	13 487	14 500	78,7	175,1
Košický	10 158	99,5	10 605	12 558	14 297	15 796	17 146	17 948	96,9	176,6
SR spolu	10 212	100	11 430	12 542	14 597	15 359	17 042	18 504	100	181,2

Zdroj: materiály ŠÚ SR. Roky 2001 1005 upravené podľa Štatistickej ročenky regiónov Slovenska 2006

Údaje v tabuľke hovoria o nasledovnom: Vyššiu priemernú mesačnú mzdu ako bol celoslovenský priemer, v celom uvádzanom období, mali iba zamestnanci Bratislavského kraja.

Ak porovnáваме pomer – podiel priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v regióne k celoslovenskému priemeru, zvýšil sa tento pomer za uvedené obdobie od roku 1998 k roku 2005 v Bratislavskom, Trnavskom, Žilinskom kraji a nezmenil sa v Trenčianskom.

Znížil sa v Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji.

Za uvedené obdobie najrýchlejšie rástla priemerná mzda zamestnanca v Bratislavskom (222,0%), Trnavskom, Žilinskom a v Trenčianskom kraji (181,5%). Najpomalšie v Banskobystrickom (173,2 %), Prešovskom, Košickom a Nitrianskom kraji (179,4 %).

Najnižšiu priemernú mesačnú mzdu mali zamestnanci Prešovského kraja (v roku 1998 8 338 Sk) a v roku 2005 (14 500 Sk). Kým v roku 1998 predstavovala v Prešovskom kraji v porovnaní k celoslovenskému priemeru 81,6 % a voči priemernej mesačnej mzde zamestnanca v Bratislavskom kraji 75,6 %, tak v roku 2005 sa tento podiel znížil voči celoslovenskému priemeru na 78,7 % a voči Bratislavskému na 59,1 %.

Iné relácie, nie tak rozdielne (nie tak negatívne pre Prešovský kraj), dáva porovnanie čistých peňažných príjmov domácností a účty prvotného a druhotného rozdelenia dôchodkov domácností.

3 Východiská, motivácie a stimuly pre rozvoj východného Slovenska.

Z predchádzajúcej časti vyplýva, že ekonomické a sociálne rozdiely medzi regiónmi západného a východného Slovenska sa neznižujú, skôr sa zvyšujú v neprospech východnej časti Slovenska. [6]

Košický kraj má najvyššiu mieru nezamestnanosti, Prešovský najnižší HDP na jedného obyvateľa. Obidva kraje, Košický i Prešovský, nevyužívajú potencionálne zdroje, ktoré majú, hlavne ľudské zdroje.

Z hľadiska veľkosti tvorby HDP na jedného obyvateľa je rozdiel medzi nimi. Kým Košický kraj tvorbou HDP na jedného obyvateľa je na štvrtom mieste za Bratislavským, Trnavským a Trenčianskym, Prešovský je na poslednom – ôsmom. Relatívne vysoká tvorba HDP na jedného obyvateľa v Košickom kraji je najmä zásluhou U.S.Steel, podniku, v ktorom pracuje takmer 20 tisíc zamestnancov a priemerný zárobok je okolo 35 tisíc Sk.

Ekonomickú situáciu v Košickom kraji zhoršujú ale najmä jeho južné okresy. Ide v prevažnej miere o poľnohospodárske oblasti, kde po rozpade poľnohospodárskych družstiev

ostalo veľa ľudí bez práce. V dôsledku toho je tu veľa dlhodobozamestnaných. K vysokej miere nezamestnanosti tu prispieva aj relatívne veľká komunita žijúcich Rómov, ktorá s veľmi nízkou úrovňou vzdelania si ťažko hľadá prácu.

Prešovskému kraju pomáhajú dnes k rozvoju hlavne priemyselné parky v severných okresoch kraja, v okrese Poprad najmä Whirpool a rozvíjajúci a cestovný ruch.

Motivácie rozvoja

Motiváciou rozumieme uvedomenú si pohnútku k činnosti, ako súhrn faktorov ovplyvňujúcich správanie a konanie ľudí.

Stimul ponímame ako konkrétnu formu vyjadrenia motivácie.

V príspevku pojmy motivácia a stimul spájame len s ekonomikou a ekonomickou činnosťou.

S rozvojom ekonomiky a časom sa menia aj motivácie jednotlivých regiónov. K hlavným motiváciám, ktoré môžu pomôcť v súčasnosti rozvoju východného Slovenska patria: rast a rozvoj ekonomiky Slovenska, nové podmienky pre vstup zahraničných investorov, prioritou štátu v rozvoji infraštruktúry pre zaostané regióny, stále relatívne lacná kvalifikovaná pracovná sila, nové poznatky vo vede, v technike, v technológiách, v technologických informáciách a v ich využívaní, racionálnejšie využívanie vlastných zdrojov samotného regiónu, zdrojov štátu a tiež zdrojov z eurofondov, iniciatívnejšie, rýchlejšie a efektívnejšie rozhodovanie a riadenie vedúcich manažmentu regiónu, ..

Rast a rozvoj ekonomiky Slovenska

Zmeny v prospech východnej časti Slovenska sú spojené dnes hlavne so samotným ekonomickým a sociálnym rozvojom Slovenska.

Slovenská ekonomika v poslednom období dosahuje relatívne vysoký ekonomický rast. Reálny HDP medziročne rastie 8 – 9-timi percentami. Približne rovnako rýchlo rastie aj reálny HDP na jedného obyvateľa.

Miera nezamestnanosti, i keď je relatívne vysoká (jedna z najvyšších v EÚ), z roka na rok klesá. V roku 2006 bola, podľa výberového zisťovania pracovnej sily, 12,0 % - ná a podľa evidencie nezamestnaných 8,3 %.

Miera inflácie, vyjadrená indexom spotrebiteľských cien sa pohybuje medzi 2. – 3. ma percentami.

V roku 2004 Slovensko sa stalo členským štátom Európskej únie (EÚ) a už v súčasnosti spĺňame v podstate konvergenčné kritéria pre vstup do Európskej menovej únie (EMÚ).

Nové investície

Zaostalé oblasti východného Slovenska potrebujú nové investície. Doteraz sa zahraniční investori etablovali hlavne na západnom Slovensku.

Z údajov o PZI vyplýva, že v roku 2005 ich prišlo najviac (56,5 % hodnoty PZI) na západné Slovensko, z čoho 38,8 % do Bratislavského kraja, na stredné Slovensko 38,9 % ich hodnoty (Žilinský kraj 34,7 %) a na východné Slovensko 4,7 % (Košický kraj 4,1% a Prešovský kraj 0,6 %). [7]

K 31.12.2005 stav PZI bol nasledovný: západné Slovensko 81,1% (z toho Bratislavský kraj 67,1 %), stredné Slovensko 8,8 % a východné Slovensko 10,2 %.

Stredné a východné Slovensko má pre investorov stále dostatok lacných a kvalifikovaných pracovných síl, i keď vo väčšej miere ako zo západného Slovenska, najmä kvalifikovaní pracovníci odchádzajú za prácou do iných štátov.

Vláda doteraz schválenými stimulmi podporuje investovanie do zaostalých regiónov. V hospodárskej praxi sa zatiaľ účinnosť týchto stimulov dostatočne neprejavila.

Poslednými úpravami stimulov investovania vláda nechce osobitne uprednostňovať len zahraničných investorov. Chce podporiť hlavne investície, ktoré by prinášali vyššiu pridanú hodnotu, ktoré by využívali vysokokvalifikovaných pracovníkov a zároveň podporovali vzdelanostnú úroveň.

Východné Slovensko a jeho Prešovský a Košický kraj, potrebujú dnes investície, ktoré by jednak využívali pracovnú silu s nižšou vzdelanostnou úrovňou (pracovníci so základným vzdelaním, resp. bez vzdelania – najmä komunita Rómov), ale najmä investície založené na využívaní vysokokvalifikovaných pracovníkov.

Rozvoj infraštruktúry

Prioritou štátu – vlády v podpore nových investícií, či už zahraničných alebo domácich investorov, v zaostalých regiónoch, je podpora vytvárania prijateľnej infraštruktúry (dopravnej, sociálnej, kultúrnej, informačnej,...), ktorú potrebuje, pre svoje racionálne a efektívne konanie podnikateľská činnosť. Jeden z dôvodov, pre ktorý viacerí zahraniční investori odstúpili od realizácie svojich podnikateľských projektov v Košickom a Prešovskom kraji, podľa ich vyjadrenia, bola pre nich nevyhovujúca existujúca dopravná infraštruktúra.

Nie sú teda, podľa nášho názoru, hlavné peňažné dotácie pre zaostané regióny, ale podpora a vytváranie modernej infraštruktúry, ktorá sa stáva súčasťou toho – ktorého regiónu, čím sa stáva región bohatší a má lepšie potencionálne predpoklady pre ekonomický asociálny rozvoj.

Znalostná ekonomika

Už polstoročie, vo svete a vyspelých ekonomikách, je spojené so zdôrazňovaním potreby spájania ekonomického a sociálneho rozvoja so znalostnou ekonómiou. Znalostná ekonomia je ekonomická teória znalostnej ekonomiky. Jej podstata spočíva v tom, že rast a rozvoj ekonomiky na všetkých úrovniach riadenia (firmy domácností, subnacionálne regióny, národná ekonomika, medzinárodné ekonomické integračné zoskupenia, svetová ekonomika,...) je daný predovšetkým v poznaní a využívaní novostí.

Znalostná ekonomika, ktorá predstavuje nové poznatky z prírodných, technických, spoločenských vied, technológií, informačných technológií, dáva možnosť, za inak priaznivých podmienok (potrebný kapitál, kvalifikovaná pracovná sila,...) zaostalejším regiónom, v kratšom čase sa ekonomicky a sociálne posilniť.

Komunikačné technológie a poznatková ekonomika sa dnes realizujú v procese globalizácie. To znamená, že poznatky a technológie sú v súčasnosti dostupné pre ekonomické subjekty celého sveta. Tým sa narušila určitá konkurenčná výhodnosť najmä veľkých medzinárodných a nadnárodných firiem.. Tradičné lokálne kapitálové vstupy prestávajú byť zdrojom dlhodobej konkurenčnej výhodnosti. Kapitál sa sťahuje z hľadiska poznatkovej ekonomiky stále k lepším podmienkam podnikania. Poznatky a informácie o nich v procese globalizácie môžu byť prenášané a využívané takmer okamžite do hociktorej lokality na svete. Práve táto realita, takmer neobmedzená mobilnosť informačných technológií prináša, ak sú racionálne využívané v tej najmodernejšej podobe, možnosť – šancu pre ďalší rozvoj v jednotlivých regiónoch.

Východné Slovensko, i keď nemá dostatok vlastného finančného kapitálu, má možnosť prostredníctvom svojho školstva, stredných odborných škôl a univerzít (Technická univerzita v Košiciach, Univerzita P. J. Š. v Košiciach, Veterinárna univerzita v Košiciach a Prešovská univerzita v Prešove), vytvárať dostatok a na vysokej kvalifikačnej úrovni ľudský kapitál, ktorý by zodpovedal potrebám investičných projektov založených na využívaní poznatkovej ekonomiky.

;Kvalifikácia, ktorú dnes získavajú absolventi týchto škôl nezodpovedá ale vždy potrebám kapitálu, ktorý by chceli zahraniční resp. domáci podnikatelia investovať. Preto

výchova odborníkov pre hospodársku prax, pre realizáciu konkrétnych investičných projektov, si vyžiada prispôbiť a špecializovať súčasné študijné programy niektorých fakúlt týmto požiadavkám a potrebám.

Racionálne využívanie zdrojov

Každý región disponuje určitými vlastnými zdrojmi. K dispozícii regiónu sú tu aj určité zdroje štátu – vlády, v rámci ňou uskutočňovanou regionálnou hospodárskou politikou. K odstraňovaniu zaostalosti regiónov pomáha aj EÚ zo svojich eurofondov.

Východoslovenské kraje Prešovský a Košický nemajú na podstatnejšie zvýšenie ekonomického rastu dostatok potrebných vlastných zdrojov. Nedostatok vlastných verejných zdrojov regiónu si vynucuje vstupovať do spoluúčasti so súkromným kapitálom (PPP). Takáto spoluúčasť na financovaní a spolupodnikaní by mala byť efektívna ako pre verejný sektor – región, tak aj pre súkromných investorov.

Zdrojmi zo štátu treba hlavne pomáhať vytvárať vhodnú infraštruktúru a podmienky v regióne pre investorov a to ako domácich tak aj zahraničných. Štát pomáha finančne aj svojou spoluúčasťou na investičné projekty, ktoré sú financované aj z eurofondov. Čo nie je ale najlepšie je to, že štátna stratégia regionálneho rozvoja sa u nás opiera takmer výlučne o zdroje z eurofondov. Táto stratégia neprináša zatiaľ do regiónov očakávané oživenie.

Prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ, v miere akej sa dostávajú do zaostalých východoslovenských regiónov sú tiež nepostačujúce. Východné Slovensko dostáva z nich menej ako západná časť Slovenska. Je tomu tak ako pri PZI. [8]

Ukazuje sa, že prekonávanie väčších rozdielov medzi jednotlivými regiónmi, spoliehaním sa na regionálnu hospodársku politiku štátu a na prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ, je málo reálne.

Vlastné regionálne konanie

Rast a rozvoj regiónu je ovplyvnený celým radom činiteľov, objektívnych subjektívnych, vnútorných, vonkajších, Nie všetky majú rovnakú dôležitosť a nie všetky v rovnakej miere a čase ovplyvňujú vývoj regiónu.

Východzí a rozhodujúci krok v motivácii rozvoja regiónu vidíme vo vnútri regiónu, v jeho riadiacom manažmente. Iniciatívnejšie, efektívnejšie a rýchlejšie rozhodovanie a riadenie vedenia – top manažmentu regiónu, je základom zmien a napredovania toho – ktorého regiónu.

Región., vyšší územný celok (VUC) predstavuje samosprávu. Tá má slúžiť občanom. Vedenie manažmentu samosprávy – regiónu má naučiť občanov podieľať sa správe vecí verejných a teda aj na rozvoji svojho regiónu. Občania by v záujme seba vlastnom mali pomáhať v rozvoji regiónu. V oboch smeroch vzťahov sú u nás rezervy.

4 Záver

Zaostávanie krajov východného Slovenska v porovnaní ku krajom západného Slovenska a zväčšovanie rozdielov medzi nimi, by nepriaznivo ovplyvňovalo vývoj celého Slovenska a tiež jeho postavenie v EÚ.

Súčasný vývoj svetovej ekonomiky v procese globalizácie ako aj využívanie poznatkov znalostnej ekonomiky v konkrétnej hospodárskej činnosti, dávajú možnosť sa dostať rýchlejšie dopredu aj zaostalejším regiónom, to znamená aj východnému Slovensku.

Oblasť východného Slovenska, aby nezaostala vo vývoji, potrebuje si kapitálovo zabezpečiť investičné projekty s vysokou pridanou hodnotou. Takéto ekonomické podnikanie predpokladá mať aj vysokokvalifikovaných pracovníkov. Východné Slovensko má predpoklady a môže k takýmto náročným investíciám pripraviť vysokokvalifikované pracovné

sily, cez svoje stredné odborné školy a univerzity, s ich technickými a humanitnými študijnými odbormi a smermi.

V spoluúčasti a v spolupráci verejných a súkromných kapitálových zdrojov, prispôsobenia stredných odborných škôl a univerzít, svojich študijných programov a špecializovaním ich k potrebám domáceho a zahraničného kapitálu je možné, z dlhodobejšieho hľadiska, uvažovať a aj predpokladať ekonomický rozvoj v prospech východnej časti Slovenska.

Pod'akovanie

Príspevok vypracovaný v rámci projektu VEGA 1/2557/05– „Teoretické a metodologické aspekty inštitucionálnej podpory podnikania, ako faktor oživenia podnikateľského prostredia východoslovenského regiónu“.

Literatúra:

- [1] Štatistická ročenka regiónov Slovenska, 2006, ŠÚ SR
- [2] Štatistická ročenka Slovenska, 2005, ŠÚ SR
- [3] Samson, Š.: Regióny a ich konkurencieschopnosť, Zborník vedec.prác, Ekonomická fakulta TU Košice, 2001
- [4] Samson, Š.: Vzdelanie a zamestnanosť, Zborník vedec. Prác, PE fakulta CZU Praha, 2002
- [5] Samson, Š.: Vyrovnávanie rozdielov medzi regiónmi SR, Zborník vedec. Prác, Ekonomická fakulta TU Košice, 2005
- [6] Koľveková G. – Samson, Š.: Moderné inštitucionálne prístupy v regionalistike, In: Zborník z medzinárodnej konferencie „New Members - New Challenges For The European Regional Development Policy“, TU, EkF, Košice, 2005, s.310-316, ISBN 80-225-2060-8. (50,0 %)
- [7] Samson, Š. – Koľveková, G.: Vývoj rozdielov v regiónoch SR, Zborník vedec. prác, Ekonomická fakulta TU Košice, 2006
- [8] Materiály NBS